

65 DE ANI DE LA FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

de Vasile FLOREA

A 65-a aniversare a făuririi statului național unitar român ne prilejuieste evocarea unor momente esențiale din lupta neîntreruptă a poporului român pentru unitate, independență și suveranitate națională. Acest ideal legitim al românilor constituie liniile de forță care străbat procesul nostru istoric de la origini și pînă în prezent. Aspiratia poporului român spre unitate, independență și suveranitate are temeiuri istorice adînci și inebranabile: unitatea spațiului geografic, unitatea culturii materiale și spirituale a lumii geto-dace, etnogeneza poporului român pe fondul sintezei daco-romane, continuitatea sa neîntreruptă în spațiul carpato-danubiano-pontic și uimitoarea sa unitate de limbă. În ciuda acestor componente comune și constante, istoria medievală est-europeană își pune amprenta sa specifică orînduirii feudale, asupra evoluției statale a societății românești, divizînd, artificial, poporul român în trei voievodate: Moldova, Țara Românească, și Transilvania. Încă la 1103 e amintit deja documentar un principe al Transilvaniei, Mercurius, princeps Ultrasilvanus, denumire înlocuită mai tirziu cu cea de voievod, care se va păstra aici pînă la sfîrșitul sec. al XVI-lea. Ultimul rege din dinastia lui Arpad, Andrei al III-lea, îndată după încoronare, se va grăbi să țină dietă la Alba Iulia, dietă la care, alături de unguri și secui, participau și români. Puterea voievodului Transilvaniei crește mereu, astfel încît la înscăunarea lui Carol Robert de Anjou, voievodul Ladislau se manifesta ca un adevărat suveran. Chiar Carol Robert n-a putut să-și vadă consolidat tronul decît după ce a obținut consimțămîntul său. Asta ilustrează autonomia voievodatului Transilvaniei și organizarea sa politică specific românească. Însă regii de la Buda erau pioni înaintați ai papalității în lupta ei pentru răspîndirea catolicismului. Papii stimulau cu abilitate ambițiile agresive ale urmașilor regelui Ștefan I spre a supune noi teritorii statului maghiar și, indirect, influenței materiale și spirituale a Scaunului pontifical. Rezistența dirză a românilor de la est și sud de Carpați a condus însă la o suită de înscăunări militare, chiar umiltoare, pentru regii angevini. Crearea statelor feudale românești de sine stătătoare, Țara Românească (1330) și Moldova (1359) ilustrează progresul înalt înregistrat de societatea românească în prima jumătate a secolului al XIV-lea, precum și voința de

apărare a ființei etnice a poporului român. Intensificarea schimburilor economice dintre cele trei voievodate românești, politica de colaborare și apărare comună a țărilor române, ilustrate cu strălucire de Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare aveau să constituie fundamentul pe care Mihai Viteazul va înălța opera sa glorioasă de unire a românilor într-un singur stat. Însă acțiunea combinată a forțelor centrifuge, interne și externe, aveau să surpe această operă magnifică, dar efemeră în timp, a lui Mihai Viteazul, iar sfârșitul său tragic de pe cîmpia Turzii va accentua dramatismul luptei poporului român pentru unitate. Acum are loc și un proces de restructurare a relațiilor române cu Poarta, determinat și de modificările care se produc în situația politică din sud-setul Europei. Înfrîngerea turcilor sub zidurile Vienei (1683) marchează începutul unor înfrîngeri succesive, ceea ce a permis domnitorilor români să desfășoare o politică mai independentă, cu păstrarea formală a vasalității față de Sublima Poartă. Domnitorii români, urmărind cu atenție schimbarea raportului de forțe dintre statele mari, se foloseau de interesele lor divergente, inițiind sisteme de alianțe și tratate, cu scopul de-a elimina stăpînirea otomană. Radu Șerban (1602—1611), sub influența conceptuală și emoțională a politicii lui Mihai Viteazul, va continua lupta împotriva imperiului otoman, apoi împotriva lui Moise Secușul, partizan al turcilor, pe care-l va înfrînge la 17 iulie 1603. Radu Șerban a încercat să opună turcilor rezistență comuna a Transilvaniei și Țării Românești, la care, mai târziu, va fi atras și Constantin Movilă, domnul Moldovei. Eșecul acestui ambițios proiect a fost cauzat de factori pe care Radu Șerban n-a putut să-i domine. Tendința cultivării raporturilor strînse dintre domnitorii celor trei țări române continuă. Gabriel Bethlem (1613—1629) își începe domnia în Transilvania prin încheierea unei strînse alianțe cu Radu Mihnea, domnul Țării Românești și cu Ștefan al II-lea Tomșa (1611—1615), domnul Moldovei. Prin participarea la Războiul de 30 de ani de partea forțelor protestante, Bethlem va obține recunoașterea independenței Transilvaniei (pacea de la Mikulov, din 1622) contribuind și la slăbirea forțelor catolice. Pe baza strînsei relații dintre țările române, Bethlem ajunge la ideea unui „regat al Daciei“. Calvinismul său inflexibil, precum și opoziția turco-habsburgică au determinat eșecul proiectului elaborat cu atîta stăruință de prestigiosul domnitor transilvănean. Nici încercările calculate ale lui Matei Basarab sau cele ale lui Rakoczy I, tulburate adesea de intervențiile ambițiosului Vasile Lupu, n-au dat rezultatele scontate. Pretențiile la hegemonie ale lui Rakoczy I au șubrezit profund viabilitatea tratatelor de alianță dintre el și Matei Basarab (17 iulie 1633), și cel încheiat la 29 septembrie 1638 cu domnul Moldovei, Vasile Lupu. Combinațiile politice nenorocoase ale lui Vasile Lupu cu hatmanul ucrainean, Bogdan Hmelnițchi, va aduce pe tronul Moldovei chiar pe logofătul său, Gheorghe Ștefan, care se bucura de sprijinul lui Matei Basarab și Gheorghe Rakoczy I. Integrîndu-se viziunii politice a lui Rakoczy și Matei Basarab, Gheorghe Ștefan va căuta să scape de suzeranitatea otomană, îndreptîndu-și atenția spre curtea țarului Alexei Mihailovici, de la care spera să obțină sprijin împotriva

turcilor. Cum însă războiul polono-rus se soldează cu înfrângerea Poloniei, coroana acestei țări a început să tenteze capetele regilor vecini. În aceste împrejurări, Rakoczy se complică în afacerile de coroană ale Poloniei, pe care o dorea irezistibil și Carol Gustav, regele Suediei. Cum însă în 1656 Rusia, intrând în război cu Suedia, pune capăt conflictului cu Polonia prin pacea de la Vilna, Gheorghe Ștefan se va găsi, fără voia lui, în tabere opuse. Rakoczy, între timp, suferă un eșec lamentabil în Polonia, iar turcii profită de situația lui precară și ordonă lui Gheorghe Ștefan să participe cu un corp de oaste împotriva principelui Transilvaniei. Domnul Moldovei refuză, și fuge în Transilvania. Aceste eforturi intense ale domnilor țărilor române pentru întărirea unității și independenței lor reflectă o înaltă conștiință politică, lipsită însă de o bază economică și o situație internațională corespunzătoare.

Dimitrie Cantemir, situat la capătul acestui lanț neîntrerupt de dramatice străduințe pentru dobândirea independenței, își întemeiază politica externă pe ideea declinului ireversibil al imperiului otoman și pe alianța cu Rusia lui Petru I.

Constantin Brîncoveanu, sensibil la ideea unei alianțe cu Rusia, adoptă o atitudine de expectativă față de conflictul ruso-turc din 1711, reușind, astfel, să-și mai păstreze încă trei ani tronul Țării Românești, după înfrângerea suferită de Petru I și Dimitrie Cantemir la Stănilești.

„În 1711, după plecarea lui Dimitrie Cantemir în Rusia, turcii au numit domn în Moldova pe Nicolae Mavrocordat, fiul lui Alexandru Mavrocordat, negociatorul păcii de la Carlovitz. În 1716, după mazișirea lui Ștefan Cantacuzino, boierii Țării Românești au ales, la indicația Porții, pe Nicolae Mavrocordat, care avea, astfel, să inaugureze regimul fanariot în ambele țări“¹

Acest regim, care a durat pînă în 1821, cînd izbucnește revoluția națională condusă de Tudor Vladimirescu, va reprezenta măsura prin care Poarta suzerană a răspuns avîntului luptei de emancipare a românilor. Consecințele cele mai importante produse de revoluția din 1821, au fost accelerarea procesului de descompunere a orînduirii feudale, instaurarea domniilor pămîntene, dezvoltarea culturii și a conștiinței naționale. Dacă pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774) a reprezentat prima breșă serioasă în sistemul autoritar și brutal al monopolului turcesc asupra țărilor române, tratatul de la Adrianopol (1829) stipulează noi clauze care favorizează dezvoltarea comerțului internațional al Moldovei și Munteniei, limitează sensibil suzeranitatea turcă și îndepărtează Austria ca factor de imixtiune în problemele balcanice. Friedrich Gentz, colaboratorul ministrului austriac Metternich, era atît de îngrijorat de înfrîngerile politicii vieneze, încît spunea că viitorul Austriei i se arată foarte întunecat. Iar contele maghiar Ștefan Szechenyi prevedea, încă din 1813, că această alcătuire politică a Imperiului habsburgic se va prăbuși în curs de un veac din pricina injustițiilor contra „feluritelor neamuri din cuprinsul ei“.

1 Andrei Oțetea, Tudor Vladimirescu, și Revoluția din 1821, Ed. Științifică, București, 1971, p. 35.

În seria torentelor revoluționare ce erodau în adâncime bazele societății feudale din Europa răsăriteană în deceniile trei și patru al sec. XIX-lea, se înscrie și revoluția Poloneză din 1830—1831, cu o puternică influență asupra Ungriei și Transilvaniei. Agitația din Transilvania era atât de mare, încât nemeșimea maghiară nu se mai simțea în siguranță la sate și cerea permisiunea guvernului să poarte arme. Ideile generoase ale revoluției sociale și ale idealului național pun tot mai mult stăpânire pe conștiința popoarelor din Europa Centrală și Răsăriteană, în timp ce forțele conservatoare intră în stare de alertă.

În Italia, Iosif Mazzini întemeiează societatea „Giovine Italia“, cu scopul să pregătească unirea acestei țări ca republică democratică și să atragă în albia acestui proces toate popoarele europene care nu-și înfăptuise încă unitatea lor națională.

Sub influența acestor idei sosește în Transilvania revoluționarul polon Adolf David, care, strămutat în mediul specific românesc, evoluează „de la concepția mișcării internaționale spre idealuri naționale“ la ideea unei patrii comune a românilor, introducând, astfel, în programul său revoluționar unirea tuturor românilor într-o republică română².

În Banat, la Lugoj, ființa o societate secretă, activă, „Constituția“, ai cărei membri erau intelectuali și meseriași români. Ea a fost descoperită în 1830, iar conducătorului său Ion Lepădat i se aducea învinuirea pentru „o ispitire scandaloasă a poporului“. În 1834, Vasile Moga a înaintat un memoriu Curții din Viena cerînd ca „națiunea română“ care constituie componenta cea mai numeroasă a populației Transilvaniei să fie recunoscută ca „națiune de sine stătătoare și întrutoate la fel ca celelalte națiuni recepte“. Dar dieta din Cluj (1842), în loc să găsească o soluție dreaptă problemei românești, a elaborat proiecte de maghiarizare, tensionînd și mai mult atmosfera politică din Transilvania. În presa maghiară începe a se strecura și cite o voce protestatară față de felul cum erau tratați românii de atîtea veacuri. „Priviți — scria autorul unui articol despre cauza românilor, în Erdelyi Hirado, nr. 182 din 1846) oare nu noi le-am tăgăduit dreptul la propria lor moșie, răpindu-le în dijmă partea cea mai bună a muncii lor“. Pînă și Bartolomeu Szemere, membru al guvernului revoluționar al lui Kossuth, mărturisea într-un memoriu că „nu este popor a cărui soartă tristă s-ar putea asemăna cu a românilor...“ Nemulțumirile au cuprins deopotrivă pe românii din Moldova și din Muntenia, datorită situației grele în care i-au adus regimul parlamentar întemeiat pe dispozițiile Regulamentelor organice. Situația descrisă de comisul Leonte Radu într-un memoriu din 1837, arată dimensiunile corupției care au cuprins cercurile conducătoare ale Moldovei, arbitrarul domniei lui Mihail Sturza, starea lamentabilă a Justiției și precarității „școlilor și spitalelor țării“. Deși Mihail Sturza a reușit să descopere „Conjurațiunea confederativă a Moldovei“, a căror membri se străduiau „spre sporirea complotului“ — Leonte

² Cornelia Badea, Lupta românilor pentru unitate națională 1834, 1849, Ed. Academiei R.S.R., București, 1967, p. 5.

Radu fiind izgonit în Basarabia, fapt pentru care domnitorul a primit felicitările lui Nesselrode — confruntarea vechiului regim cu partida națională se va agrava și mai mult. În Muntenia, conducătorul opoziției naționale din Obșteasca Adunare era Ion Cimpianu, personalitatea proeminentă a partidei naționale, fondator al Societății filarmonice, o asociație cultural-patriotică cu importante contribuții la crearea unei adevărate ideologii naționale.³

La 1 noiembrie 1838, membrii partidei naționale din Muntenia, în frunte cu Ion Cimpianu, redactară un manifest, „Act de unire și independență“, în care se arată că au datoriat „să redea o parte independentă tuturor membrilor risipiți ai neamului românesc“. În felul acesta, Ion Cimpianu pune bazele activității revoluționare ilegale în Muntenia, înfruntând cu curaj primejdiile care-l pîneau. Vorbind despre primejdiile luptei lui Ion Cimpianu și a lui Mitică Filipescu, Ion Ghica spunea: „A fost un timp cînd trebuia mare îndrăzneală și abnegațiune unui român ca să vorbească de naționalitate și libertate, îi trebuia să renunțe la bunăvoința guvernului, să încheie pact cu persecuțiile de tot felul, cu exilul și proscricțiunea... îi trebuia să se ducă peste mări, să dea scrierile lui altuia, sau să-și ascundă numele, căci altfel era trimis să se pocăiască în vreo temniță sau cel puțin într-o mănăstire“.⁴

În ciuda acestor pericole, Ion Cimpianu va elabora la 17 noiembrie 1838, „Osebitul act de numire a suveranului românilor“, o constituție care cuprinde cele mai avansate idei al timpului său.⁵

Ion Cimpianu lărgeste activitatea opoziționistă intrînd în legătură cu Felix Colson, fost atașat al Consultauii franceze din București și cu Adam Czartoryski, conducătorul emigrației poloneze. Din scrisorile trimise de Cimpianu lui Czartoryski se vede lămurit dorința lui ca românii să fie „un singur popor unit și independent“. Pentru a impulsiona activitatea revoluționară Bălcescu, ieșit din închisoare, împreună cu Ion Ghica și Christian Tell vor întemeia societatea secretă „Frăția“. Lozinca ei: dreptate, frăție, au rămas cuvinte de îndrumare și pentru revoluția de la 1848, la pregătirea căreia a luat parte.

„Un moment de importanță deosebită în creșterea conștiinței de sine a poporului român, a luptei pentru libertate socială și națională, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, în care a fost puternic afirmată voința de unitate și independență a românilor din toate cele trei Principate românești, l-a constituit revoluția burghezo-democratică de la 1848“.⁶

Înfrîngerea revoluției de la 1848 din Țările Române de către intervenția brutală a armatelor otomane în Muntenia, și a celor ruse, în Ungaria și în Transilvania, l-a condus pe Nicolae Bălcescu la ideea că „nu poate fi revoluție socială fără unitate națională“.

3 Constantin Vlăduț, Ion Cimpianu, Ed. Științifică, București, 1973, p. 75.

4 Ion Ghica, Scrieri, vol. I, partea I, citat apud Constantin Vlăduț, op. cit., p. 127.

5 Constantin Vlăduț, op. cit., p. 129.

6 Nicolae Ceaușescu, Expunere la Adunarea festivă consacrată sărbătoririi a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român, 1 Decembrie 1983, p. 7.

În același sens au acționat și revoluționarii moldoveni exilați, constituiți în Comitetul revoluționar moldovenesc de la Cernăuți, prin programul „Dorințele partidei naționale în Moldova“, elaborat de M. Kogălniceanu. Situația schimbată după 1849, lovitură de stat, din 2 decembrie 1851, a președintelui Republicii Franceze, Ludovic Napoleon Bonaparte, izbucnirea războiului dintre ruși și turci în 1853, a suplberat speranța de reizbucnire a revoluției europene, așa cum o concepea Mazzini, determinând pe români să caute o nouă cale pentru realizarea unității naționale. Noul context european a impus o apropiere de Napoleon III, care, pînă la urmă, a fost cîștigat de partea românilor printr-o iscusită propagandă de presă. Cum Rusia a fost înfrîntă, iar Turcia deși sprijinită de Anglia, Franța, Austria, Prusia, Sardinia, măsurile de organizare viitoare a Principatelor Române nu mai puteau fi luate numai de cele două puteri, potrivit convenției de la Balta—Lîman, ci de toate puterile întrunite în congresul de pace de la Paris.

Tratatul de pace, semnat la 30 martie 1856, cuprindea o serie de stipulațiuni referitoare la țările române în articolele 21—27.

Potrivit articolului 24 al tratatului de la Paris, Moldova și Muntenia erau chemate să organizeze alegeri pentru divanurile ad-hoc, care trebuiau să hotărască asupra modului de organizare politică a ambelor țări. Divanurile ad-hoc au decis, pentru Moldova în ședința din 17 octombrie 1857, pentru Muntenia în ședința din 9 octombrie, să înfăptuiască, în prima etapă, unirea celor două principate. Ion Brăteanu în memoriul său din 6 noiembrie „act dezvoltator votului Adunării ad-hoc a României din 9 octombrie“ arăta că „Lumea întreagă știe astăzi, că toate strădaniile necurmăte ale locuitorilor ambelor Principate au fost să recîștige unitatea națională“. Însă Convenția de la Paris din 17—19 august 1858, pentru a împăca interesele potrivnice ale puterilor garante, a elaborat un document internațional care limita, nefiresc, doleanțele divanurilor ad-hoc privind unirea Moldovei cu Muntenia. Ceea ce rezulta totuși din acest document restrictiv, și era foarte important pentru români, după cum a intuit juristul Vasile Boierescu, era faptul că se recunoștea deschis că unirea este posibilă.

Dubla alegere a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, la 24 ianuarie 1859, prezenta singura soluție firească a unirii celor două principate impusă de poporul român peste voința puterilor garante.

„Prin acțiunea lor energetică, sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, masele populare au dejucat, deopotrivă, manevrele unor cercuri reacționare, interne, ca și intențiile unor puteri europene care-și vedeau stînjenite, prin crearea unui stat național român planurile expansioniste în această parte a continentului“. ⁷

Printr-o acțiune diplomatică și politică bine gîndită, dubla alegere a colonelului Alexandru Ioan Cuza a fost, în final, recunoscută de toate puterile garante. Astfel, actul de voință națională de la 24 ianuarie 1859 a devenit un act irevocabil, ce ilustra caracterul ireversibil al

7. Ibidem, p. 8.

procesului de făurire a unității noastre naționale și temelie de nezdruncinat a României moderne. Referindu-se la acest aspect tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia în expunerea de la 1 decembrie: „Unirea principatelor a avut o uriașă însemnătate în evoluția social-politică a poporului nostru, ea a deschis noi perspective dezvoltării forțelor de producție, angajării României pe drumul civilizației moderne, constituind un moment epocal în procesul plămădirii statului național unitar român“.

Dobindirea independenței absolute de stat în 1877, prin lupta eroică a armatelor române împotriva Imperiului otoman, România va exercita o puternică atracție asupra românilor care se aflau încă sub dominație străină, mai ales asupra românilor din Transilvania și Bucovina.

„L'attraction qu'exercera ce nouvel État sur toutes les populations roumaines, menacera l'Empire de la disertation de deux millions de ses sujets“,⁸ declara încă în vara anului 1856 Tallayrand către contele Wallewski. Într-adevăr, dinamica procesului de eliberare națională a românilor din Transilvania se accelerează după 1878, ajungându-se, din punct de vedere organizatoric, la constituirea Partidului Național Român, în cadrul conferinței naționale de la Sibiu (1881), ceea ce a constituit punctul de plecare a mișcării memorandiste. Politica de desnaționalizare a românilor din Austro-Ungaria, mai ales în urma promulgării celei de a doua legi școlare a ministrului instrucțiunii publice, August Tréfort, a stîrnit vii proteste în rîndul tineretului universitar din București, Iași, Cluj, etc. Agravarea situației românilor din monarhia bicefală a condus la convocarea conferinței de la Sibiu a P.N.R. la 7 mai 1887 și la hotărîrea întocmirii Memorandum-ului și înaintarea lui împăratului Franz Iosif. Mișcarea memorandistă a concentrat atenția tuturor cercurilor democratice din Europa, a oamenilor politici stîrnind o vie neliniște la curtea imperială din Viena și în sinul guvernului maghiar. Susținută energic de societatea culturală ASTRA și mai ales de „Liga pentru unitatea culturală a românilor“, înființată la București la sfîrșitul anului 1890, mișcarea memorandistă devine o forță politică care lărgeste sfera de înțelegere a problemei românilor din Transilvania pînă în interiorul unor cercuri conservatoare din Austro-Ungaria. Astfel, Goluchowski, constată cu regret ascensiunea „curentului antiaustro-ungar în România, în ciuda menținerii formale a țării în orbita Triplei Alianțe“⁹. Într-un memoriu al său din 1894 către guvernul imperial, Goluchowski leagă „problema națională română de perspectiva efectelor asupra relațiilor României cu Austro-Ungaria și Germania. „Fără a simpatiza mișcarea de emancipare a românilor“¹⁰, diplomatul austriac ajunge la concluzia că „plîngerile“ formulate de memorandiști sînt juste și cere corectarea politicii guvernului maghiar față de români. Pentru Goluchowski procesul memorandiștilor, „act de răz-

8. Șerban Rădulescu-Zoner, Problema națională în contextul raporturilor româno-austro-ungare în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, în Revista de istorie, Editura Academiei R.S.R., tom. 31, 1978, p. 1723.

9. Teodor Pavel, Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația puterilor centrale (1894—1914), Ed. Facla, 1982, p. 37.

10. Ibidem, p. 37.

bunare politică“, ar fi putut să fie evitat, în interesul monarhiei Austro-Ungare. Însă guvernul de la Budapesta, care manifesta o intransigență de neînțeles, respingea orice sugestie de moderație în politica față de naționalități, interpretînd pactul dualist că „niciunde nu este scris ca guvernul ungar să-și orienteze conduita după dorințele Ballplatzului“¹¹. În aceste împrejurări, ministrul de externe Kálnoky, într-o confruntare cu guvernul ungar pe teme de politică externă (în septembrie 1894), a reușit să obțină asentimentul delegațiilor pentru o politică externă de alianță cu România, ca mijloc de temperare a „agitației“ naționale și a manifestărilor antiaustro-ungare de peste Carpați. Condamnarea, în procesul de la Cluj, a memorandiștilor a stîrnit însă o adevărată furtună de proteste în România, însoțită și de o deschisă condamnare a guvernului din București, acuzat de a fi o simplă remorcă la politica Triplei Alianțe. În cadrul manifestărilor de protest se resping acuzele „iredentism“ și afirmația nefondată privind „agitatorii de profesie“ și se relevă cauzele profunde și legitimitatea așa-zisei „probleme transilvănene“ ca o problemă națională vitală pentru întreg neamul românesc, întrucît existența și viitorul României „sînt indisolubil legate de soarta celor trei milioane de români de peste Carpați și invers“¹². Întreaga propagandă oficială din Austro-Ungaria, care nega existența unei „probleme“ a naționalităților, substituind cauzele profunde ale mișcării naționale nemulțumirii momentane, a fost demascată în fața opiniei publice europene. Voci lucide din toate țările Europei s-au ridicat în apărarea cauzei drepte a memorandiștilor, condamnînd cu asprime politica guvernului maghiar de reprimare a drepturilor naționale ale românilor din Transilvania. Cauza națională a românilor devine o chestiune europeană avînd ca temelie „ascensiunea procesului istoric de făurire sau desăvîrșire a statelor naționale unitare și independente în Centrul și Sud-Estul Europei“¹³. La începutul sec. XIX-lea situația națiunii române din Transilvania se agravează și mai mult. Conte Albert Appony, fostul ministru al instrucției publice, emite o lege în 1907, prin care școlile românești din Transilvania au fost, pur și simplu, lichidate.

Astfel, semnele intensificării represiunii și deznaționalizării românilor din Transilvania vădeau tot mai mult adîncirea crizei ireversibile a monarhiei Austro-Ungare și ivirea conjuncturii favorabile realizării, într-un viitor imediat, a desăvîrșirii unității statului român. Izbucnirea primului război mondial în 1914 a creat României o situație dramatică, determinată atît de poziția sa geopolitică, cît și faptului că era legată printr-un tratat de Puterile Centrale. Însă, încă din 1913, cînd la București s-a semnat pacea care a încheiat cel de-al doilea război balcanic, România vădea o sensibilă îndepărtare de politica Triplei Alianțe. Cu atît mai mult în 1914, contextul național și internațional a impus cerurilor conducătoare din România luarea unor decizii în conformitate cu interesele fundamentale ale poporului român. Consiliul de coroană, ținut la Sinaia, la 3 august 1914 avea să confirme orientarea

11. Ibidem, Ip. 39.

12. Ibidem, p. 51.

13. Ibidem, p. 56.

justă a guvernului român privind declararea neutralității României în stadiul inițial al conflictului. Aflată în zona de interferență a intereselor marilor puteri, România era constrinsă să ia în considerare complexitatea situației existente și să acționeze conform necesităților asigurării independenței, suveranității și integrității sale, cât și pentru desăvârșirea statului național unitar. Mișcarea socialistă din România se ridică energic „împotriva oricărei aventuri războinice și declară că singura politică compatibilă cu interesele vitale ale țării este neutralitatea sinceră și definitivă pentru a cărei menținere muncitorimea română se va lupta chiar cu prețul singelui său, apărind integritatea teritorială a țării împotriva oricărei încercări de violare”¹⁴. Riscurile imprevizibile ale angajării țării în marele conflict, într-un moment de grave incertitudini, fără o pregătire militară corespunzătoare și garanții sigure, generau puternice motive de îngrijorare mișcării socialiste și întregului popor. Iată pentru ce în aceste împrejurări complexe, singura formulă rezonabilă pentru anul 1914 era doar neutralitatea. După doi ani de neutralitate, trăită sub presiune ambelor tabere beligerante și sub obsesia tragediei Serbiei și Belgiei, România intră în august 1916 în vîltoarea războiului. Marile puteri ale Antantei însă, n-au respectat asigurările date, în scris, lui Ion I. C. Brătianu, iar intrarea României în război s-a produs într-un moment nefavorabil situației pe frontul aliaților. De aceea, însuși Falkenheyn avea să consemneze oarecum surprins: Nu este încă pe deplin clarificat care au fost cauzele care au grăbit-o”¹⁵ să intre la 14 august 1914 în război. Intrarea României în război și înaintarea armatelor române, prin pasurile Carpaților, în Transilvania a dat un puternic imbold luptei pentru unire. Armata română, atacată din două părți, din nord și din sud, de trupe superioare numeric și în tehnică militară, a fost constrinsă, după înfringerea de la Turtucaia, Sibiu și Neajlov să se retragă în Moldova. Capitala și două treimi din teritoriul țării au fost ocupate, vremelnice, de dușmani și supusă unui jaf sistematic, după metode specifice prusace. * Administrația militară de ocupație s-a văzut, imediat, confruntată cu o puternică rezistență populară, organizată cu precădere de mișcarea socialistă. Această situație dramatică a constituit un imbold în plus pentru radicalizarea mișcării pentru unirea Transilvaniei cu patria mamă, pe tot cuprinsul teritoriilor românești. Ideea dominantă formulată de manifestanți în mitinguri de masă era respectarea dreptului de întregire a poporului român într-un stat național unitar și democratic. Era o voce unanimă, exprimată energic, cu o puternică încărcătură emoțională izvorită din profunzimile istoriei noastre, din speranța visului secular al națiunii române care dobîndise

14. Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1910—1915, Editura Politică, 1968, p. 811.

15. General Erich von Falkenheyn, Campania Armatei a IX-a împotriva românilor și rușilor, 1916/1917, București, 1937, ed. a II-a, p. 15.

* Aroganța și duritatea delegației germane s-a manifestat și de data aceasta. Cînd delegatul României, mișcat pînă la suferință de condițiile grele impuse țării, scapă o lacrimă, plenipotențiarul german Kriege i se adresează cu următoarele cuvinte: „nu plînge pentru atîta, e o nimica toată pe lingă ceea ce pregătim Franței și Angliei prin pacea din vest”.

conștiința unității de sine și pe care voia să o înfăptuiască în istoria sa reală. Conștient de faptul că imperialismul german se pregătea să desființeze țara noastră ca stat independent, poporul român a depus un suprem efort de reorganizare a armatei pentru susținerea marilor bătălii în vara anului 1917. Într-adevăr, în scurtă vreme, armata română și-a schimbat înfățișarea; în urma reorganizării ei, noile divizii erau mai mobile și dispuneau de o mai mare putere de foc, ostașii aveau echipament complet, mijloace de transmisiuni moderne și mari cantități de muniții. La sfârșitul lunii iunie 1917, frontul din România se întindea de la Dorna la Marea Neagră, fiind apărat de două armate române și trei armate ruse dispuse astfel: Armata 9 rusă de la Dorna pînă la Vrancea; Armata 2 română în Vrancea; Armata 4 rusă pe malul rîului Putna pînă la Siret, pe malul stîng al Siretului, Armata 1 română și 6 rusă. Inamicul desfășoară în fața armatelor 1 rusă, 2 română și 4 rusă, două armate ale generalului Gerock, ambele din grupul de armate ale arhiducelui Joseph. La dreapta grupului Gerock începea grupul de armate ale feldmaresalului Machensen, compus din Armata 9 germană întărită, Armata de Dunărea, pe cursul inferior al Siretului și Armata turco-bulgară în Dobrogea. Șeful Marelui Cartier General român, generalul Constantin Prezan, în conformitate cu hotărîrile Consfățuirii de la Chantilly, a adoptat un plan care prevedea dezlănțuirea unei ofensive pe direcția generală Nămolosa — Rîmniceu Sărat cu Armata 1 română, cu misiunea de a rupe frontul german Nămolosa și să cadă în spatele forțelor dușmane din zona Focșani. Armata 2 română, susținută pe flancuri de armatele vecine, declanșau o ofensivă secundară pe direcția Mărăști — Tulnici — Negreni, precedînd lovitura principală cu scopul de a induce în eroare inamicul. Desfășurarea cu succes a bătăliei de la Mărășești, la obligat pe inamic, care plănuiise, și el, o mare ofensivă, să elaboreze un nou plan de acțiune potrivit căruia Armata 9 germană urma să atace la est de Siret pe direcția generală Focșani — Tecuci, iar grupul Gerock pe valea rîului Trotuș, în scopul de a tăia linia de aprovizionare a trupelor române din bazinul Soveja. Dezlănțuirea ofensivei germane a dat naștere la două bătălii, înscrise la loc de cinste în cartea vitejiilor românești: bătălia de la Mărășești și bătălia de la Oituz. Formidabila forță de izbire a grupului de armate Machesen din zonă Mărășești și cea a generalului Gerock, în zona Oituz, n-a putut clinti din loc eroica apărare a armatelor române. Iar cele 61 de contraatacuri în cursul celor 14 zile de luptă, au provocat pierderi atît de mari inamicului, încît Machensen n-a mai putut organiza vreo nouă ofensivă... Aici, pe frontul din Moldova, a căzut eroina de la Jiu, Ecaterina Teodoroiu (3 septembrie 1917) și profesorul de istorie, bucovineanul Ion Grămadă, răpus de gloanțe în bătălia de la Cireșoia (9—11 septembrie). Aceste victorii ale armatei române sînt o dovadă luminoasă a spiritului de jertfă și de datorie ale poporului nostru pentru apărarea pămîntului patriei și valorilor civilizației sale. Dar situații de neprevăzut în desfășurarea evenimentelor pe frontul de est avea să impună României în 1918, rămasă singură și izolată, să iasă din război și să încheie pace separată cu Puterile Centrale. Prelimina-

riile păcii au fost semnate de C. Argetoianu (5 martie 1918). Clauzele ¹⁶ acestui tratat de pace inrobitor n-au fost însă ratificate de parlamentul român, care, cu prima ocazie, le va denunța. Într-adevăr, în vara anului 1918 contraofensiva vigouroasă a generalului Foch a izbutit să spargă apărarea germană pe Some și să deschidă calea spre o înfringere sigură a Germaniei lui Wilhelm al II-lea. La sud, ofensiva generalului Franchet d'Esperey a dus la înfringerea definitivă a trupelor bulgaro-turce, ajungând pe Dunăre de unde se îndreaptă spre Ungaria. Agonia imperiului habsburgic a devenit evidentă. Carol IV, ultimul împărat habsburgic, lansează stratagema manifestului intitulat „Către popoarele mele credincioase” prin care ar permite dreptul de „liberă hotărâre” consiliilor naționale, însă cu rezerva păstrării integrității țărilor de sub coroana maghiară. Nici pe pragul prăbușirii Imperiului habsburgic în neantul istoriei, Carol n-a înțeles imperativul dreptului legitim al națiunilor la autodeterminare. Încărcat de povara anchilozantă a lungului șir de predecesori ai dinastiei habsburgice, decăzută din drepturile sale, el nu s-a vindecat niciodată de vanitatea imperială. În acest context, la București încep mari manifestații populare antigermane. Guvernul filogerman al premierului Marghiloman este constrins să demisioneze, iar armata remobilizată primește ordinul să treacă în Transilvania (16 noiembrie). Pe acest fundal al evenimentelor, are loc în Transilvania activizarea mișcării de emancipare națională a românilor. Comitetul executiv al Partidului Național Român s-a întrunit la 12 octombrie 1918, la Oradea, adoptând declarația de independență a națiunii române din cadrul imperiului habsburgic. „Declarația era rezultatul hotărârii unanime a conducerii Partidului Național Român și a Partidului Social-Democrat din Transilvania și a stat la baza întregului proces de luptă a românilor din Transilvania pînă la adunarea națională de la Alba Iulia ¹⁷. Citită în Parlamentul din Budapesta, Declarația a trezit o puternică neliniște în rindul cercurilor conducătoare maghiare. Dar paralel cu aceste acțiuni, personalități politice marcante în frunte cu Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Simion Mindrescu, etc. desfășurau în străinătate o bogată activitate în sprijinul cauzei naționale a românilor din Transilvania. Prin conferințe, interviuri, articole publicate în presă, prin contacte cu personalități de vază ale vremii ca : Aristide Briand, René Viviani, Stephan Pichon, A. Millerand, Lloyd George, Winston Churchill, etc. acest grup de fruntași politici români au militat cu pasiune pentru realizarea idealului poporului român : unitatea națională. La 6 septembrie 1918, la sediul coloniei române din Paris de pe Champs —Elisées s-a constituit Consiliul Național Român, iar la 3 octombrie a fost creat Consiliul Național al Unității Românilor” — al cărui președinte a fost ales Take Ionescu și ca vicepreședinți Vasile Lucaciu, fost deputat în parlamentul de la Budapesta, și poetul O. Goga. Consiliul Național pentru Unitatea Românilor a fost recunoscut de puterile aliate și a acționat în străinătate pentru apărarea și promovarea cauzei româ-

¹⁶ V. Atanasiu, A. Iordache, M. Iosa, I. M. Oprea, P. Opreșcu, *România în primul război mondial*, Editura Militară, București, 1979, p. 383.

¹⁷ Vasile Goldiș, *Scrieri social-politice și literare*, Ed. Facla, 1976, p. 42.

nești, a demonstrat în fața cercurilor oficiale și opiniei publice mondiale legitimitatea năzuințelor poporului român: desăvîrșirea unității sale naționale. La 11 noiembrie 1918, lordul Balfour, ministrul de externe al Angliei, exprima deja președintelui Consiliului „extrema plăcere de a conlucra cu acesta, pentru triumful final al aspirațiilor juste ale poporului român“. Oficialitățile politice și opinia publică din Occident au fost puternic sensibilizate de activitatea Consiliului Național pentru unitatea românilor și cîștigate de partea cauzei românești. Astfel că, atunci cînd Consiliul Național Român Central hotărăște convocarea Adunării Naționale de la Alba Iulia, el au sprijinit ferm această decizie și au combătut propaganda întreținută de cercurile șovine maghiare. Vasile Goldiș, eminent om politic, fruntaș al luptei pentru Marea Unire, a fost cel care a orientat luarea acestei decizii. „El s-a pronunțat cu tărie împotriva proclamării directe a unirii de către Consiliul Național Român Central sau de către un partid sau altul, susținînd ideea unei adunări naționale a tuturor reprezentanților categoriilor și păturilor sociale ale națiunii care să-și exprime liber voința lor. În manifestul care a precedat această adunare (organizată împreună cu socialiștii) Goldiș a formulat în mod clar liniile directoare esențiale ale noului stat care asigura: „deplina libertate pentru toate naționalitățile conlocuitoare..., egala îndreptățire și deplina libertate autonomă confesională; înfăptuirea desăvîrșită a unui regim democratic pe toate terenele vieții publice, vot obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, desăvîrșită libertate de presă, asociere și întrunire, reformă agrară radicală“. Aceste idei călăuzitoare au stat, de fapt, de baza declarației Adunării Naționale de la Alba Iulia, întrunită la 1 decembrie 1918, pe Cîmpul lui Horea, unde s-a hotărît, într-o atmosferă solemnă, „Unirea Transilvaniei și Banatului cu România, pentru toate veacurile“. Referindu-se la marea act de voință națională de la 1 decembrie 1918, Vasile Goldiș scria în 1922: „România Mare nu este creația partidelor politice sau a armatei, ci a evoluției istorice ce nu poate fi oprită de nici o forță umană. Statul acesta nu poate dăinui dacă nu are la temelie lui principiile adevăratei democrații, adică egala îndreptățire, respectarea drepturilor și libertății conștiinței tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate și confesiune, participarea la guvernarea țării a tuturor cetățenilor prin votul lor“. ¹⁸ Apreciînd semnificația profundă a acestei mărețe înfăptuiri istorice, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, sublinia faptul „că făurirea statului nostru național unitar a fost opera întregului popor, a maselor populare din toate principatele locuite de români, constituînd încoronarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe, de cărturari și marii gînditori ai neamului, de întregul nostru popor“ ¹⁹. Marea act de la 1 decembrie 1918 focalizează eforturile și aspirațiile întregului trecut istoric al poporului român și a deschis, pentru totdeauna, viitorului României moderne perspective nelimitate progresului social.

¹⁸ Patria, IV, 1922, nr. 141 (2 iulie), p. 1.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, Expunere la Adunarea festivă consacrată sărbătoririi a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român, Editura Politică, p. 14.

65 D^e ANNÉES DE LA FORMATION DE L'ÉTAT
NATIONAL UNITAIRE ROUMAIN*Résumé*

L'accomplissement de 65 années de la formation de l'Etat national unitaire roumain constitue pour l'auteur une occasion d'évoquer les événements les plus significatifs qui ont éparpillé la longue voie de la lutte du peuple roumain pour son unité de l'Etat, comme le fondement de son indépendance. L'aspiration du peuple roumain pour unité et indépendance se trouve comprise au profondeur de son histoire, dans l'unité de son espace géographique, l'unité de la culture matérielle et spirituelle du monde dacique, l'ethnogénèse du peuple roumain comme un synthèse daco-romain, sa continuité ininterrompue dans l'espace carpat-danubiano-pontique et son étonnante unité linguistique. En dépit de ces traits communs et permanents, l'histoire du Moyen-Âge de l'Europe de l'Est, met son empreinte spécifique au monde féodal, en divisant, artificialement, le peuple roumain en trois Etats féodaux La Transylvanie, la Valachie et la Moldavie. La politique des voïevods des trois Etats roumains, tout le long du Moyen-Âge, représente un effort constant de défense de l'indépendance et même de survivance du peuple roumain, toujours menacé par le pouvoir oppresseur étranger. C'est pourquoi les efforts convergents des voïevods se dirigent vers la réalisation de l'unité politique des roumains comme une condition sine qua non de la défense de leur identité ethnique. L'accomplissement de ce but par l'unification des trois Etats roumain dans un seul Etat, sous le règne du voïevod Mihai Viteazul (Michel le Brave), représente la première victoire de cette aspiration séculaire des roumains. Après la mort tragique du grand voïevode, la lutte acharnée des roumains pour leur unité politique sera continuée par les voïevods de tout les pays roumains.

Les voïevods Radu Șerban, Gabriel Bethlem, Rakoczy I, Matei Basarab, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan, Dimitrie Cantemir, Constantin Brîncoveanu ont continué d'une manière nouvelle, la même lutte en but d'effectuer l'unité et l'indépendance du peuple roumain. La révolution nationale conduite par Tudor Vladimirescu (1821) a mis fin au régime fanariote, instauré par les turcs en Moldavie (1711) et en Valachie (1716) comme mesures de combattre les tendances des voïevods qui suivaient acquiescer l'indépendance des pays roumains. Le développement économique des Principautés danubiennes, surtout après l'année 1821, a déterminé l'essor de la culture et de la conscience nationale. Tout ces transformations ont représenté des prémisses pour éclater la révolution de 1848 dans les pays roumains. La réalisation de l'unité nationale était une exigence ouvertement formulé dans le programme des révolutionnaires. Mais la défaite de la révolution de la 1848 de pays roumains par l'intervention des armées étrangères, l'éclatement de la guerre de Crimée (1853), et le Congrès de Paris qui conclut cette guerre, ont haussé la problème de l'unité politique des roumains jusqu'au niveau d'un problème européenne. Au Congrès de Paris le comte Walewski propose que les roumains, au futur prochain, fassent des élections pour les princes ad-hoc. Les deux princes ad-hoc ont exprimé le désir du peuple pour réaliser son unité d'Etat. A 5 janvier 1859, a été élu le colonel Al. I. Cuza, comme prince régnant en Moldavie. A 24 janvier, la même année, était établi l'élection du prince régnant en Muntenia (Valachie). Par la volonté populaire, l'Assemblée Elective a été élu comme prince

regnant aussi Al. I. Cuza, en dépassant les prévoyances très restrictives de la Conférence de Paris de 1858. Ainsi que le peuple roumain a trouvé une solution originale en ce qui concerne la problème de leurs unité. La Transylvanie, vieil territoire roumain, était sous la domination de la monarchie bicéphalique. Les roumains de Transilvanie, qui formaient la majorité de la population, ont commencé à milité pour les droits économiques, culturelles et même politiques. Telle sorte est né, après la fondation du Parti National Roumain, le mouvement mémorandist. La première guerre mondiale a intensifié la lutte des roumains de toutes les provinces pour l'unité. En novembre 1918, le Conseil National Romain Central a résolu le réunion de l'Assemblée Nationale. Au 1 décembre 1928, à Alba Iulia, étaient rassemblés 1 200 des députés et plus de 100 000 de gens venus de toutes part de la Transylvanie, et Vasile Goldiș a lu la Déclaration de l'Assemblée de députés en proclamant l'union pour toujours de la Transylvanie à la Roumanie, la patrie-mère. Les aspirations séculaires du peuple roumain ont été accompli.